

професіоналів. Отже, завдяки волонтерству студенти отримують практичні навички, набувають необхідних рис характеру, визначаються з категорією клієнтів.

#### Список використаних джерел

1. Бондаренко З. Модель організації волонтерської роботи в умовах вищого навчального закладу / З. Бондаренко // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2007. – № 4. – С. 24-29.
2. Методичний посібник з надання дружніх послуг для молоді / за ред. І. М. Пінчук, В. А. Сановської. – К., 2003. – 160 с.
3. Підготовка соціальних працівників до роботи з волонтерами : методичні розробки до програм “Діди Морози-волонтери” та “Інтерактивний театр” / Р. І. Короткова, Ж. В. Петрочко ; Ліга соц. працівників м. Києва, Соц. служба для молоді м. Києва. – К. : Вид-во Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, 2001. – 60 с.
4. Технологізація волонтерської роботи у сучасних умовах / за ред. проф. А. Й. Капської. – К., 2001. – 140 с.

УДК 37.015

**М.Є. Лещенко**, викладач

Чернігівський державний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

### ВСЕБІЧНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ І САМОВИЗНАЧЕННЯ

*У статті розглядаються основи всебічного розвитку особистості. Показано, що всебічний розвиток особистості складається з єдності і взаємодії розумового, фізичного, трудового, морального й естетичного виховання. Гармонійний розвиток усіх складових виховання дає можливість для процесу індивідуального самовизначення.*

**Ключові слова:** *всебічний розвиток, виховання, самовизначення, розумове виховання, фізичне виховання, трудове виховання, моральне виховання, естетичне виховання.*

*В статье рассматриваются основы всестороннего развития личности. Показано, что всестороннее развитие личности состоит из единства и взаимодействия умственного, физического, трудового, нравственного и эстетического воспитания. Гармоничное развитие всех составных воспитания дает возможность для процесса индивидуального самоопределения.*

**Ключевые слова:** *всестороннее развитие, воспитание, самоопределение, умственное воспитание, физическое воспитание, трудовое воспитание, нравственное воспитание, эстетическое воспитание.*

*The essentials of all-round development of personality are considered in the article. It is shown, what all-round development personality consists of unity and interactions of mental, physical, labor, moral and aesthetic upbringing. The harmonious development of all composite upbringing gives opportunity for the process of individual self-determination.*

**Key words:** *all-round development, upbringing, self-determination, mental upbringing, physical upbringing, labor upbringing, moral upbringing, aesthetic upbringing.*

**Актуальність проблеми.** Сучасному українському суспільству випало жити на зламі епох – періоді становлення та розвитку незалежної демократичної України. Нова ідеологія освіти, затверджена в Конституції України, повинна сприяти процесу державотворення, становлення народу України. Філософія виховання утверджує погляд на особистість як найвищу цінність суспільства.

Найвище призначення виховання – сформувати досконалу людину. Ідеали досконалої особистості у різних народів дуже схожі. Вони включають красу, розум, високі моральні якості, працелюбність, фізичну силу, витривалість, риси борця за справедливість, тобто якості, які характеризують всебічно і гармонійно розвинену людину.

Особистість людини формується і розвивається під впливом багатьох факторів – природних і суспільних, об'єктивних і суб'єктивних, внутрішніх і зовнішніх, незалежних і залежних від волі та свідомості людей, які діють стихійно або відповідно

до певних цілей, мети виховання. Поняття всебічний розвиток означає розвиток людської особистості з усіх боків, всесторонньо.

**Мета** цієї публікації полягає у висвітленні необхідності всебічного розвитку особистості як основи для її самовизначення.

**Теоретичний аналіз проблеми.** Ідея всебічного розвитку тілесної і духовної краси зародилася в античній філософії. Ще Арістотель акцентував увагу на вихованні мужності й витривалості, поміркованості й справедливості, високої інтелектуальної і моральної чистоти.

Педагоги-гуманісти епохи Відродження Ф. Рабле, М. Монтень до змісту всебічного розвитку відносили культ тілесної краси, насолоду мистецтвом, музикою, літературою. Вони не могли прийти до розуміння необхідності поєднання розумової праці з продуктивною, бо в самому суспільстві для цього не було об'єктивних причин. Більше того, низький рівень суспільного виробництва не тільки не вимагав всебічного розвитку особистості, а й зумовлював його однобічність.

У соціалістів-утопістів Т. Мора, Т. Кампанелли ідея всебічного гармонійного розвитку отримує нову спрямованість. Вони вперше висунули питання про включення до процесу всебічного гармонійного розвитку особистості праці, поєднання виховання і праці. Французькі просвітителі XVIII століття К. Гельвецій, Д. Дідро цю ідею обмежували розумовим і моральним розвитком, не пов'язаним з працею.

Проблемі всебічного розвитку особистості приділяли значну увагу В.О. Сухомлинський, А.С. Макаренко, К.Д. Ушинський, С. Русова та багато інших видатних психологів і педагогів.

В.О. Сухомлинський говорив про всебічний розвиток так: „Всебічний розвиток особистості – це створення індивідуального людського багатства, яке поєднує в собі високі ідейні переконання, моральні якості, естетичні цінності, культуру матеріальних і духовних потреб” [3].

Видатний педагог К.Д. Ушинський визначає виховання як певний цілеспрямований і систематичний вплив на тіло, душу й розум дитини з метою прищеплення їй якостей здорової, розумної, моральної, релігійної, національно свідомої, творчо ініціативної, культурної, освіченої людини [4]. А саме з таких, так би мовити, компонентів і складається всебічний розвиток особистості.

Отже, протягом тривалого часу в роботах видатних діячів мала місце ідея всебічного розвитку особистості як мети виховання і навчання.

Всебічний розвиток особистості – це процес оволодіння засобами матеріальної і духовної культури, створеної людством. Засоби матеріальної культури (іграшки, одяг, посуд та ін.) пов'язані з розвитком практичного інтелекту, а засоби духовної культури, представлені в знаковій формі (книги, мова, живопис та ін.), більш суттєві для розвитку теоретичного мислення та інших вищих психічних функцій [2].

Одним із принципів реалізації Державної національної програми „Освіта” (“Україна XXI століття”) є гуманізація освіти, що полягає в утвердженні людини як найвищої соціальної цінності, у найповнішому розкритті її здібностей та задоволенні різноманітних освітніх потреб [1]. Цей принцип має реалізовувати вся наша система освіти і виховання.

Нині всебічний розвиток особистості передбачає дотримання єдності та взаємодії традиційних складових частин виховання: розумового, фізичного, трудового, морального й естетичного.

Розумове виховання є ключовим у процесі всебічного і гармонійного розвитку особистості. Лише завдяки розуму людина виділилась із тваринного світу як суспільна істота, створила всі багатства матеріальної та духовної культури й забезпечує безперервний соціально-економічний прогрес. Розумове виховання спрямоване на розвиток пізнавальних мотивів особистості, культури мислення, раціональної організації навчальної праці, озброєння системою знань основ наук. У ході і в результаті засвоєння наукових знань формується науковий світогляд – теоретична засада, яка передбачає глибоке розуміння явищ природи, суспільного життя, праці і пізнання, їх пояснення і визначення власного ставлення до них: уміння свідомо будувати своє життя, працювати, органічно поєднуючи ідеї з практичними справами.

Фізичне виховання сприяє зміцненню здоров'я, повноцінному фізичному розвитку особистості, розвитку основних рухових якостей (сили, вправності, витривалості та ін.), підвищенню розумової і фізичної працездатності, вихованню моральних якостей (смівливості, наполегливості, рішучості, дисциплінованості, відповідальності), гармонії тіла і духу, потреби у здоровому способі життя.

Трудове виховання формує працелюбну особистість, яка свідомо і творчо ставиться до праці, як життєвої потреби, вищої цінності людини і суспільства. У процесі трудового виховання учні засвоюють трудові вміння, навички культури розумової та фізичної праці, умілого господарювання, підприємництва. Вони залучаються до сучасних досягнень техніки, вчать працювати на найпоширеніших машинах, поводитися з різними інструментами, технічними пристроями, що створює передумови для підготовки школярів до праці в сучасному виробництві, а також до життя в суспільстві, всі сфери якого пронизує техніка, що постійно ускладнюється.

Подолати однобічність особистісного розвитку дозволяє лише продуктивна праця – праця, яка має матеріальний результат, особистісну і соціальну спрямованість, організацію, включення до системи трудових відносин суспільства (трудові об'єднання учнів, бізнес-структури, що діють за законами ринкових відносин).

Моральне виховання. Мораль – це історично сформовані норми і правила поведінки людини, які визначають її ставлення до суспільства, людей, праці, до себе. Моральне виховання вирішує такі завдання, як формування моральних понять, суджень, почуттів і переконань, навичок і звичок поведінки, що відповідають нормам суспільства.

В основі морального виховання дітей та молоді лежать загальнолюдські цінності – моральні норми, які виробили люди в процесі історичного розвитку суспільства (чесність, порядність, справедливість, гуманізм, повага до старших, милосердя, совісність, толерантність, відповідальність, обов'язок, працелюбність, гідність, честь) та нові норми, породжені сучасним розвитком суспільства: громадянськість, патріотизм, повага до Конституції України, державної символіки та ін.

Естетичне виховання передбачає художньо-естетичну освіченість і вироблення вмінь творити прекрасне у повсякденному житті. Перша група завдань включає формування естетичних знань, поглядів, смаків, почуттів, ідеалів, які ґрунтуються на національній естетиці та кращих надбаннях цивілізації; друга – активну участь кожного вихованця у створенні прекрасного своїми руками.

Таким чином, всебічний розвиток особистості – це важкий і довготривалий процес, результат якого залежить від багатьох об'єктивних і суб'єктивних факторів. Наприклад, для забезпечення високого рівня розумового й естетичного розвитку членів суспільства, необхідна наявність відповідних матеріальних умов, щоб зроби-

ти культурну спадщину доступною до широких верств населення, створити умови для засвоєння накопиченої людством культури, потрібно забезпечити активну участь людей у створенні нових культурних надбань, розвитку науки, техніки, мистецтва. У зв'язку з цим особливо важливо розвивати пізнавальні інтереси, духовні потреби й естетичні відчуття всіх членів суспільства і глибоке усвідомлення ними засобів і шляхів їх задоволення.

Однак у зв'язку з нехтуванням психолого-педагогічними особливостями виховної діяльності у вищих навчальних закладах як однієї з головних складових навчально-виховного процесу в становленні особистості, формування гармонійної і всебічно розвиненої особистості зводиться до однобокості, неповноцінності, недосконалості. І в такому випадку в особистості не має підґрунтя для самовизначення.

Самовизначення – це процес, сутність якого полягає у формуванні в особистості мети та сенсу життя, готовності до самостійної життєдіяльності на основі своїх потреб, бажань, можливостей, а також вимог, які ставляться до нього суспільством і оточуючими.

Самовизначення – це індивідуальний процес вибору власної стратегії життя. Проте в тому разі, коли особистість не зазнала всебічного розвитку і не має достатніх знань про природу, суспільство, морально-етичні цінності і норми, вона не зможе зробити такий вибір.

**Висновки.** Таким чином у статті з'ясовано, що проблема всебічного розвитку особистості не нова в освіті і вихованні, а була актуальною на всіх етапах розвитку суспільства. На необхідності такого розвитку людини наголошували видатні педагоги та філософи.

Мета розвитку особистості має відповідати природі сучасної людини як члена суспільства, що прагне до самоствердження, прояву всіх своїх природних задатків і здібностей, адже покликання кожної людини – всебічний та гармонійний розвиток. Тому відповідної альтернативи такому розвитку немає. І особливо це стосується сучасних умов існування суспільства, коли кожна особистість має визначитися, яка стратегія існування буде прийнятною для неї.

#### Список використаних джерел

1. *Державна національна програма „Освіта” („Україна XXI століття”)*. – К., 1994.
2. *Зайченко І. В.* Педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів / І. В. Зайченко. – К. : Освіта України, 2006. – 528 с.
3. *Сухомлинський В. О.* Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Духовний світ школяра. Методика виховання колективу // Вибрані твори : в 5-ти т. Т. 1 / О. В. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1976. – 654 с.
4. *Ушинський К.* Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології // Вибрані педагогічні твори : у 2-х т. Т. 1 / К. Ушинський. – К., 1982.